

ԱՅԹԱՍՏԱՆ

Ի Ր Ե Ռ Ի Ր

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՐԵՎԱՆԻ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Տարեկան գին կանխիկ Ղուռուշ 100:

Այս Լրագիրը ամեն երկուշաբթի օրերը կը հրատարակուի:

Պոչխան գուրս գացած Լրագիրներու փոխառնիք ծախքը առնողին ջրաց է:

Իր շահին նման շուր մը հրատարակել ունիցի 40 փութաց:

Նորատիպ գրող ծանուցու մը ձրի է:

Գուրսին եկած նամակներու փոխառնիք ծախքը կրիողը, զիտի ջնարի է:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՕԼԻՍ 20 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

— Մէկ նոր կարգադրութիւն մը ելած է . ուրով տասնամեկ ժողովը մարդու պիտի չի յանձնը վի առկէ կարք . այլ այս տուրքը՝ որ գետին բերքերուն համեմատութեամբ կ'առնուի . երկրաւ գործները իրենք պիտի հաստատեն մեծազոր տէրութեան գահաձուկ կողմը: Եւ այս կարգադրութեան գործադրութիւնը պիտի սկսի ամառիկայ 1851 թուականին մարտի սկիզբէն:

— Եւստանակէ մը ի վեր խօսք կնքի որ վաճառականութեան խորհրդայինը կոչուող Կոմիտէին կողմէն Վալարմա անցնուելու նոր կոմիտէին կողմէն Կոմիտէի անցնուելու կողմէն պիտի ըլլայ եւեթ ձախքի քովը: Եւստ մինչեւ հիմա ի գործ չի գրգռվելու պատճառ եղած վաճառականութեան և երկրագործութեան և հասարակայ շինուածոյ տէրութեան բարձրագոյնի իմացիլ փաշային իրաւունք մի նոր ծամբայ շինուելու համար իրաւունք խորհուրդ . և հիմա յիշեալ բարձրագոյնի պաշտօնատարը մայրաքաղաքս գտնուելով՝ մասերս այս տնտեսութիւնը ի գործ պիտի գրուի . որ բոլոր վաճառականներուն շատ բաներու մէջ գիւրաւթի կուտայ . ժողովքը և կարգադրարար ամեն շարժում հինգ շաբաթի օրերը պիտի գումարուի այն տեղը:

— Եւստանակէ պատմած էինք որ մեծազոր տէրութեան հրամանաւը երեք հատ նաւ մինչև Ռիկիանո խրիւ եղան նաւաւարութեան արուեստին վարժուելու համար . և թէ ասոնց մէկը որ մինչև Ֆրանսայի թաւանք քաղաքը քաջիկ էր . ևս դարձաւ: Եւստ նաւերէն երկուքը, որոց մէկը ֆրանսէի և միւսը պիտի ըստած տեսակէն էին, մինչև ինկիլթէնուս գացին . և ֆրանսիական լուրերը կը ծաւալուին:

նուցանեն որ մօտ օրերս ինկիլթէնուսի ինկուլթ քաղաքին առջեւէն մեկնելով Ֆրանսայի Շէրպուր քաղաքին նաւարանը տեսնելու պիտի գան: Եւստ երկու քաղաքներս ալ Ռիկիանոսի եզերքն են:

— Բարձրագոյնի փոխարքայ Ռէշիա փաշային պիտի տղան մեծապատիւ Սադար պէյը փաշայութեան աստիճան առաւ:

— Բարձրագոյնի փոխարքային խորհրդակցից (միւսկէշար) մեծապատիւ Ֆուստ էֆէնիսին արդան մեծաբայ Բասրմ պէյը հազարապետութեան աստիճան առաւ:

— Իտալացի և Վալինու և Պապատաղիի գաւառներուն կառավարութիւնը Վալայի հետ միանալով, այս միացեալ գաւառներուն կառավարութեան տեղակալ անուանեցաւ մեծաբայ Վիէֆէնիսին, Վալայի քայքայման անուանով:

— Կոյսերական պալատի երբեմն տեսուչներէն մեծաբայ Ղէմիլ պէյը երկրագործութեան խորհրդարանին անդամ անուանեցաւ:

— Վիշեղաւու կոյսերական պալատին շինուածոյն երբեմն հազարապետ (միւսկէմէտ) մեծաբայ շարքարանին անդամ անուանեցաւ:

— Մեծապատիւ Վիսիմ փաշային միլիթանտ-թիւն աստիճանով Ռուսիոյ գաւառին ընդհանուր կառավարիչ անուանեցաւ:

— Բարձրագոյնի դրան արարողապետ (թէշրի ֆաթիմի) մեծաբայ Վիսիմ էֆէնիսին, որ մեծազոր տէրութեան եկամտից ժողովին նախագահ և Վալայի իրաւի գետնային և մեծազոր տէրութեան խորհրդարանին անդամ ըլլալու պատիւները ունեցած էր ետեւէ ետեւ . և քաղաքս քաղաքաւոր բարքովը ամենուրեք քաղաք և սիրելի եղած էր, անցածները մեռաւ: Եւստ տեղը բարձրագոյնի դրան արարողապետ անուանեցաւ բարձրագոյնի փոխարքային գիւնդին խորհրդարանին գրագիր (սըր քիւս թիպի) մեծաբայ Վալիմ պէյը:

— Եւստագոյն երկրորդ տեսուչ (իբրիմի արդու հալիմի) մեծաբայ Վահիբ էֆէնիսին աղբարարայ առաջին տեսուչ անուանեցաւ . և երկրորդա-

կան տեսուչ եղաւ մեծաբայ Շէֆիք պէյը, որ մեծազոր տէրութեան խորհրդարանին մէջ պաշտօն ունէր:

— Սուսամ կղզւոյ նորընտիր տեղակալ Պ. Բոնէմիսը նոյն միւսը 28 ին մայրաքաղաքս մեկնեցաւ . իւր յանձնուած տեղը երթալու:

— Վիէ հափառ ինքնակալ Սառ տէնիայի կառավարութեան հետ ունեցած բարեկամութեանը ապացոյց, որ մեծազոր տէրութեան քանի մը բարձրատիճանի ցորձակայներուն Սառ տէնիայի մէջ յարգույն տեսած նշաններէն խրիւմ էր, ինքնալ Սառ տէնիայի կառավարութեան աւագ պաշտօնատէրներէն մէկ քանիին անհանկուտ պատուոյ նշաններ խրիւմ հրաման ըրաւ . որ մօտ օրերը կը խրիւմին:

— Վանի շաբաթ կայ որ թոփառէի առաջ մէկ նաւ մը կենայ, որ շաբաթուս պէս ծինելոյց ունի . բայց անիւ շուրի ոչ քովերը և ոչ տակը: Եւստ տեսակ մը ծովային շաբաթ մեքենայ մըն է . որ ծովուն տակէն գիւրաւթեամբ բան կը հանէ վեր . և հոն ալ այս գործողութեան համար կեցած է:

Եւստ մեր 4 ին մէկ ֆոտնալը մը որ Պաքիէն կուգար և իզմիր պիտի երթար, կոստանդնուպոլսէն ալիս ըստած շաբաթուս կը մտնէ: Եւստ այն օրը ալեկոնեալ ըլլալով՝ շաբաթուս մայիսը ինչ անուն ետակայով (իւստի կիլի) նաւու մը կը զարնէ ցամաքի մօտ: Եւստ շաբաթուս քովը բազմաթիւ նաւակներ կային որ նոյն նաւը մտնելու ծամբարդներ բերած էին . յիշեալ ֆոտնալը ճանապարհորդն ալ շաբաթուս տեղադրին գրուելու կայնած էր: մտնող երկուսն հարմարեցան չի կրընալով գիմանալ՝ երբ որ սոքը սահեցաւ և ծովը պիտի խնար: անձին պաշտօնութեան բնական ապագումը թէրազից որ սանդուղքին քովը շղթայն բռնէ: Ինքն ամով աղանդեցաւ . բայց ձեռքը տալ թակել տակ կար . որ 80.000 զուռուշ էր կ'ըմբռնուր ծովը ինկաւ:

Եւստ մը վերայիշեալ ծովային մեքենային նաւապետը Պ. Իզմիր, այս տարակիր ծովէն հանելու կանչուեցաւ: Իր գործողութիւնը ընելով մէկ թիւն:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Հարգանքով:

Արարողային այս իրեն ծանր և պարտաւանդ խօսքերը մինչև հիմա ընդհանրապէս երկրորդայն էր. տեղացի մը ձայն մը չընկուն և մէկուն ալ հոգ չընկուն պիտի կարծէք որ մէկնին ծածկ բան չի կայ: Մէկ մըն ալ նայեցայ որ մէկը որ իմ ձախ կողմն նստած էր, որը տնի խորունկէն հառաչանք մը լսելով տնուս: Եւստ տարբեր միջին մարդ մըն էր (թիւս եաշը), Զոյա, անոյք, երկան մաղիքով: Երեւոր երկու ձեռքովը ցոյցած պահած էր: Եւստ երկրային խորունկէն հառաչանքի ձայնը կը հանէր: Եւստ տեղէն էր. քաջի գիմանը նստեցայ . և բանին վերջին կըստաւ: Եւստայանցին ալ իր նստած տեղէն ելեր էր . և ուստի (սեյիւտի) ձեռքով պատած ձեռքը գրպանէն հանելով ձեռքը բռնելով ծածկին մօտեցեր էր: Եւստ ըսաւ . թեք շուրի մի, կարծեմ չեմք և թեք թեք մը կը ննդէ կոր: Եւստ պատասխան տուաւ . ինձմէ հեռու գնա ստատանայ, այս ըսաւ ու ելաւ . և բարկութեամբ մը

ձեռքը դէպքի պարագային երկրորդայն . Զոյա ըսաւ . անիւ ձեռք ըսաւ . Զոյա որ Եւստայանցի մարդարեւ չէս ձեռքար: Եւստ . Զոյա կոչուր . Զոյա կոչուր զարնէ . Զոյա կոչուր տանի անձքը ժառանգութեամբ ապէս ապէս շատայն ու ձախ յեղին վրայ ինչեալ միջին: Եւստայանցի Զոյա կոչուր ուղեւորով գործարար լսելով ձեռք երէ ու լսել . և միջին անգիր աշխարհք ետեւեղ ինչեալ . սա տանայն . սատանայն . սատանայն:

Ստանի սկիւնով խօսքը կը շարունակէր . մինչև որ ուրիշ ամբողջութեան ալ տակում մը առին . որովհետեւ սոքը Վրաց բարձրը անհաշարար գործ կ'ածէր այս անձքին մէջ . խոցները շատ կը քայ լսակցէին: Եւստայանցին անգամներսն զոյալ մը և սակաւ մը կ'իմանար . որ վերը չէր կրնար գտնել:

Ստանի հազարապետութեամբ մը ըսաւ . մտիկ ընէք . իրաւունք է որ անիկալ ալ մտիկ ընէք . վերջապէս այս մարդս զինքը պաշտօն նստաւ իրաւունք ունի . իրենցին ալ ըսին . մտիկ ընէք . միջին վերջ մտիկ ընէք:

Այս ատեն ժամանակ ունեցայ այս ծածկ մարդարեւ ու գտնիս պէս քննելու . որ անհանապատեմիւն մը ընկաւ . և միւսը հասկընդին: Եւստայանցի զոյա ըսալով սոքի վրայ մնաց . շաբաթուս մէկ գիտնալ վրայ կ'սկսէր լսել: Եւստ մարդս քայքայելու մարդ մըն էր . կէտաւորները տեսնողը կը զոյալէր . ձախաղը գրեթէ կը փնջէր կոյ . աչքերը մեկ . վարի պահուէրը շատ հաստ . և վար կ'առնած ըլլալով մէկ կողմ տնտեսութեան կիրպարանք մը կը նկարագրէր երեւին վրայ . ինչպէս են անտնական ինքնահաւանութեան պիւրիս սուղ մարդը ամենքն ալ: Աչքին քովն անիկալը կային ծովի մը կը ննդաւ մը կը ինչեալ որ մարդ խորեւտ արթնած մարդոց վրայ կը տեսնուի . կոչին

Եւստ մաւ ու կրնանք . և բերին ձեռք տնտեսը կը փայլէր: Եւստ (սոսկի) բարձրաւ . կարծքը լսեց . փոքր մեծ և գէր և գուր տնկաւ . և ասոնցմով սատակ ազգի մարդ մը կ'ըլլար . կիկ զոյա մը . բայց սոսկի . և անտնութեամբն ալ խորհալս: Եւստ խօսքերն ալ վրան տեսնուած նշաններուն համեմատ էր: Եւստ խօսքին խորեւտ մը կ'ընէր . բայց մարդարեւ նշան բնաւ չէր տեսնուէր վրան: Եւստայանցի մը չի կար . բայց ասոր տեղը կը լսէր: Եւստ մեռաւ . խօսքով լսեցաւ ճարտար լսելուն մը: Եւստայանցի այս մարդ զիկը իրեն խորհալս և խորհալս կը ձանձուցին . ինքն ալ ասանկ ըլլալով գիտէր ու կը համարէր . և զինքը իրեն ներշնչեալ մարդ մը կը լսէր: Եւստայանցի Զոյա . Զոյա արեւութեան վարդոյնը յիշալի ասոր խաբարայինը և խորհալսութեան ծածկեր էր . բայց ազգի մը ծածկած չէր . վարդոյնը տակը պահածնը ամեն կողմէն կ'ընէր: Եւստայանցի Զոյա . Զոյա կ'ըսէր Զոյալ զոյալս ալ որ Զոյալ զոյալս է . շատ սիրելի եղած էր: Զոյա իրեն պէս խորհալսուն տնտեսական եղած ճարտար և վարդոյն շիւթ ունի միջին պատմի իրեն տնտեսութեան եկեր է . երբ որ ինքը հոգնած . և Զոյալ զոյալս (Զոյալս) ու Զոյալ տնտեսը արեւելոյց եղած . անհաւ աշխարհի մարդունցներուն (Զոյալս) մէջ կը կենար: Եւստայանցի տնտեսը մէջ յայտնի հրաման տուած ըլլալով բոլոր աշխարհք Զոյալս կոչուր . Զոյալս գործարար . հիմա այս Զոյալս Զոյալս Զոյալս կոչուր . Զոյալս կոչուր . Զոյալս կոչուր:

դանօգ մը հանեց ծովէն դուրս . որ ասկէջ 120 տարիի մը չափ առաջ այն տեղը ընկղմած պատե-
րազմական նաւաւ մը հետ ընկղմեց և հոն մնացեր
է : Երբէն գործողութիւնը կրկնելով ետեւէ ետեւ
բաղմամբ թնդանօթիներ հանուեցան . ֆուսնսր-
դին ստակը չի գտնուեցաւ . որովհետեւ ստակին
ստակարար թնդանօթներուն համեմատելով պզտիկ
բան մը ըլլալուն համար մեքենային գործողութե-
նէն դիւրաւ կը փախչէր . և ծովն ալ հանգարտ
չէր : Երբ ստակն այն տեղէն ուրիշ օր մը
հարկաւորապէս այն ստակն ալ կ'երէ գուրս . այս
մեքենային գործողութեամբը անհար է որ ծու-
կուն սակը մնայ :

— Նոյաճ ուրբաթ օրը, գեկտեմբեր 1. առ-
տուանց առաջի կողմը մկկիթին մէջ 36 տարուան
մէկ տաճիկ մը յանկարծ մեռեր է : Երբ եղանակին
մէջ այս դիէս այն դիէն ասանկ յանկարծակի մա-
հեր կը լսուին :

— Նոյաճները պատմեցինք որ Համ քաղաքին
կառավարութիւնը Բրուսիայի տէրութեան հալա-
սակ հրեայ մը ծեծի տակ մեռցուցեր է . և ասոր
համար Բրուսիայի Կոստանդնուպօլսի նստող դեւ-
պանին ինդերկովը մեծագոր տէրութեան բարձրա-
գոյն դրան առաջին թարգման մեծագոյն Վինն է
Ֆէնտին և Բրուսիայի գեսպանատան առաջին
թարգմանը բանը քննելու գործով յատկապէս Համ
խրկուեցան : Երբեքտանի բանակին մա-
լը բարձ-
րապատիւ Վինն փաշայն ալ անոնց օգնական եղաւ
քննութեան . ճիշտ և անաչառ քննութիւն ըլլա-
լով այս բաներս յայտնուեցան :

1. Թէ բարձրապատիւ Սաիտ փաշային հե-
տէն յանցուոր է եղեր Երազամ Սոմանօ բրուսի-
այի հրեայն ծեծել տալուն համար . որ այն ծեծու-
իւ մեռեր է :

2. Թի-ֆէնիճի — պաշին որ այն տեղի ոստիկանու-
թեան գլխաւոր տեսուչն է, յանցաւոր է եղեր .
հետեւին հրամանը կատարած ատենը չափազանց
խստութիւն բանեցրեւուն համար :

3. Կոստանդնուպօլսի քննութեանը և վկայնե-
րու վկայութիւն տուուն ժամանակը բարձրապա-
տիւ Սաիտ փաշայն ալ, անոր հետեւին ալ Համ
չեն գտնուած եղեր . ուստի քննութեան գաղա-
ները ճիշտ և ազէկ մը չեն կարողացեր հասկնա-
լու թէ հրեայն ծեծելու հրամանը հետեւին է .
կամ թէ անմիջապէս փաշայէն :

4. Երբ կարեւոր բանը փաշայէն ու անոր հե-
տէն միայն կրնայ հասկըցուիլ, երկուքն ալ զրու-
ցել տարով :

5. Երբեքտանի հասկըցումն է որ, քանի անգամ
որ Բրուսիայի հիւպատոսը այս բանին վրայօր
բարձրապատիւ Սաիտ փաշայէն տեղեկութիւն ու-
ղեր է նէ՝ փաշայն ամենեւին անոր խնդրոյն պա-
տահան չէ տուեր :

Երբ ամէն տեղեկութիւններուն վրայ վեհա-
փառ ինքնակալը հրաման րուա որ Համ նահանգին
ընդհանուր կուսակալութեան բարձր պաշտօնը
Սաիտ փաշային ձեռքէն առնուի . և Սաիտ փաշայն
առ ոյժով առանց պաշտօնի Բոնեա քաղաքը նստի .
և փաշային հետեւին ու Թի-ֆէնիճի պաշին Կոստանդ-
նուպօլսի գան արգարութեան վճար գերագոյն
ժողովոյն (տէրեմալի ատլէին) ներկայանան . որ
ամէն բան ըստ պատշաճի քննուելէն ետքը արգա-
րութեան պահանջած վճարը արուի . և ըստ այնմ
գործադրութիւն ըլլայ :

— Երբեքտանի Զաքարի գաւառին ընդհանուր
կուսակալ բարձրապատիւ Իզէթ փաշայն Համ
գաւառին ընդհանուր կուսակալ անուանեցաւ :

— Հալէպէն նոյեմբեր 25ին գրուած նամակ
մը հետեւեալ լուրերը կը պարունակէ : Բարձրա-
պատիւ Սոմանօ փաշայն Հալէպ գաւառին
նոր կառավարիչը 4000 հետեւակի զօրքով և չորս
կառ թնդանօթով նոյեմբեր 19ին Հալէպ մտաւ :
Երբ Կոստանդնուպօլսէն խրկուած էին Հալէ-
պու պահապան զօրքը ու ժողովները և նոր ելլելու
խոսքով թնդանօթներուն առաջը առնելու համար : Երբ
օրուան օրս քաղաքին մէջ գտնուած կրթեալ զօ-
րաց համարները 8000 հոգիի կը հասնի . քանի մը
հարկուր ալ տնվարժ (պաշը պօղուք) զինուորներ
պատրաստ կը գտնուին :

Բարձրապատիւ Սոմանօ փաշայն այն ու-
ղըստամբութեան և խոսքութեան երեսէն մե-
ծագոր տէրութեան հանգարտ և խաղաղասէր հը-
պատակներուն քաջած փառք լսելով և ստուգե-
լով շատ ցտեղեւ : և վեհափառ ինքնակալին կող-
մէն խոստացաւ որ այն փառներուն տեղը կը լե-
ցուի : Բրիտանեայ ազգաց առաջնորդները՝ հոկ-
տեմբեր 4 և 5 օրերը իրենց ժողովութեան կրած

ընչից փառք յատուկ ցուցակով մը բարձրապատիւ
փաշային ներկայացուցին . ինչպէս որ նոյն փաշայն
խնդրեր էր : Փաշայն անկէջ ետքը քաղաքին կա-
ռավարութեան ժողովոյն անդամները ամէն ալ
քովը կանչել տարով, կը զարմանամ ըսաւ որ այն
երկու օրուան մէջ եղած սպառնալուծութիւնը և
աղմուկը զգայելու տեղը ամենքդ ալ ձմերոյներու
մէջ գոյուելով ամբողջ քաղաքը յափշտակութեան
և աւարհարութեան մասներ էք, և ձեր հըզօր
ազգեցութիւնը բանեցրեւուն փորձ մը չէք ըրեր
ապստամբներուն չարժանի խափանելու համար :
Ժողովոյ անդամներէն մէկը՝ Պէարէտօլին է ֆէնտի
Քուտի անուն, որ Երբեքտան գլխաւորին (նաքի-
պին) եղբայրն էր, յանցաւոր գտնուած ըլլալը ըս-
տուգուելով նոյն օրուան ժողովին մէջ բարձրա-
պատիւ փաշայն անկիայ բռնել և բանալ տանել
տուաւ . որ նոյեմբեր 22ին առտուանց Երբեքտե-
րուն խրկուեցաւ Կոստանդնուպօլսի ճամբուելու
ուրիշ յանցաւորներուն հետ . որ են Երազամ
աղա . Սոմանօ փաշայն աղա Պապուլի . Սոմանօ
աղա . Բարձրաղա . և Բոմէր իսիկ Սոմա :

Բարձրապատիւ փաշայն քաղաք բաց միանգա-
մայն անաչառ վարմունքը, և հասարակաց ակնկա-
լութիւնը թէ վեհափառ ինքնակալին բարեւեր և
հայրախնամ կամաց համեմատ ժողովուրդը ազէկ
հոգ և խնամք կը տանի . զինքը ամենուն սիրելի և
ակնածելի ըրաւ :

Բաղաքի նախկին կառավարիչ բարձրապատիւ
Օլարիկ Սոմանօ փաշայն ամայս 21ին ճամբայ
ելաւ դէպ ի Կոստանդնուպօլսի երթալու :

— Պաշայէն նոր եկած լուրերը կը ծանուցա-
նեն թէ բարձրապատիւ սպարապետ Սոմէր փաշա-
յին ազարկութիւնով և խոհեմութիւնով և քա-
ջութեամբ խոսքով թնդանօթներ և ապստամբութիւնը
զպարկուցաւ և խորին խաղաղութեան և հնազան-
դութեան մէջ են այն երկիրներուն բնակիչները .
որ ապստամբութիւն չառ փառ տեսած էին :

— Դեկտեմբեր 15 ուրբաթ օր յերեկէն ետեւ
Օլարիկ Սոմանօ փաշայն ինքեղեցւոյն մօտերը յան-
կարծ հրեւհ մը պատահելով, երկու տուն այրե-
ցաւ . Կոստանօ տուաւ որ հով չի գար, գիւղա-
յիք ամենայն ջանք ի գործ գնելով, կրակին առաջ
քը առնուեցաւ :

ԵՐԵՎԱՆԻ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԱԽԱ : Սոմանօ փաշայն Երբեքտան փա-
շային կը պատմէ թէ ազգային օրէնսդրաց ժողո-
վոյն ձախարկութեան անդամներուն մէջ, որ յեղա-
փոխականներէն և հասարակապետութեան չափա-
զանց կուսակիցներէն կը բաղկանայ, ինդրի կոյ
որ գաղափարական ճամբայ մը բռնելով պահան-
ջեն որ յիշեալ ժողովոյն այն անդամները որ ժողո-
վոյն պարագայ օրերը Կերմանիայի Վ իզպատէն քա-
ղաքը գացին Պոստօյի գուբէրնի հետ տեսութիւն
ընելու համար . ինչպէս որ այն ատենը պատմած
եմք, իրենց բռնած ընթացքը արգարացինէ : Երբ
նի է, կ'ըսէ յիշեալ օրագիրը . որ թագաւորական
կողմ բռնող պատգաւարներուն ըրած այն ճանա-
պարհորդութիւնը, որով պոստօնեան թագաւորա-
կան յեղին ժառանգին քով տեսութեան գացին,
չէ թէ միայն յեղափոխութեան սկզբունքներուն
նախատիքը կը բերէ, այլ և ազգին գերագոյն իշ-
խանութեան տէր ըլլալը մերժել և չընդունիլ է .
որովհետեւ ազգին իշխանութիւնը թագաւորա-
կան իշխանութեան վրէժէ վար կը բռնէ : Սոմանօ հիմա
Երբեքտանի այլ և այլ կողմերը եղած յեղափոխու-
թիւններուն պատմութիւնները կարգաւորով կը տես-
նենք որ՝ յեղափոխութեան հիմնական սկզբունքը
ազգին հասարակութեան կամքը ամէն տեսակ կա-
ռավարութեան և ամէն օրէնքներէն վեր բռնել
է . յեղափոխութեան ամէն կուսակիցները յայտնի
կամ լուրերոյն այս սկզբնական կանոնը ընդունած
պիտի ըլլան . օրէնք գնելու համար ազգի կողմէ
պատգաւաւոր ընտրելի ալ այս սկզբունքին վրայ
հիմնած է : Չախարկութեան կողմէն այս նիւթայս
վրայ խօսելու պատրաստուող անձը՝ օրէնսդրաց ժո-
ղովին երեւելի ատենաբաններէն մէկն է Կ'րովի :
Երբ զարմանքը այն է՝ կ'ըսէ նոյն օրագիրը . որ
մինչեւ հիմա հասարակապետութեան անկեղծ կու-
սակիցները այս նիւթայս վրայօր բան մը չեն հար-
ցուցած . առ ժամանակեայ յանձնարարական ժողով-
քին պարագայ ժամանակը սոմանօ փաշային կա-
նոնաց պահպանութեան համար գրուած էին :

— Նոյեմբեր 25ին, օրէնսդրաց ազգային ժողո-
վին մէջ Պ. Կապլիէ զօրապետին նորէն առաջար-
կեց այն ինդրը որ քանի մը ամիս առաջ առաջար-

կեր էր նոյն ժողովին . և այն ատենը մէկ որո-
շում մը չէր եղեր : Երբեքտան զօրապետը կ'ըսէ որ՝
Նիւթայի անուանի Կապլիէ Կապլիէ չէր որ քա-
նի մը տարիէ ի վեր Սոմանօ է, կամ Կապլիէ
րիէ կամ Կապլիէ իրեն . ըսել է որ ազատ թող
տրուի : Երբ վրայ Պ. Կապլիէ զօրապետը ըսաւ .
կառավարութիւնը բնաւ մէկ ժամանակ մը Կապլի
Կապլիէն խօսք տուած չէ զինքը ազատ թող տա-
լու . Կապլի Կապլիէ թագաւորին տղան (Կապլի
գուբէր, և Կապլի Կապլիէ զօրապետը ասանկ բան
մը յիշեալ չէին) խոստացան ալ նէ՝ կառավարու-
թիւնը ասանկ խոստանալը չի հաստատուեց . և ասի-
կայ ազատ թող տալը՝ Կապլիէն մէջ նորէն պատե-
րազմ բացուելու պատճառ տուէ : Պ. Կապլիէ
զօրապետին առաջարկութիւնը ժողովոյն գրեթէ
բոլոր անդամները իրեն հակառակ ունենալով մե-
ծուեցաւ :

ԳԵՐԵՄԱՆԻԱ : Երբեքտանի կայսերութեան ար-
տաքին գործոց տեսուչ Երազամ փաշային իշխանը
Բրուսիայի թագաւորութեան արտաքին գործոց
տեսուչ Պ. Սոմանօ փաշային, և քանի մը ուրիշ տե-
րութեանց գեսպաններ Երբեքտանի կայսերութեան
(Կապլի քաղաքը ժողովուրդը Կերմանիայի վեճին
վրայ խօսակցեցան . և վերջապէս Երբեքտանի և Բը-
րուսիայի մէջ տեղը գտնուելով երկու կողմին հա-
ճութեամբ հաշտութեան պայմանները գրուե-
ցան . և ասով այս երկու գերմանական մեծամեծ
տէրութեանց կախը, որկէց եւրոպական ընդհա-
նուր պատերազմ ծագելէն կը փախչուէր, վերջա-
ցաւ : Երբ հաշտութեան մեծ օգուտ ըրաւ այն-
որ ուստաց տէրութեան կողմէն Բրուսիայի գես-
պանը Պ. Սոմանօ փաշային, կայսերական գիր մը մատուց
Բրուսիայի կառավարութիւնը . որով ուստաց կայսրը
կ'իմացներ որ ինքը Երբեքտանի կառավարութեան
բռնած ճամբուն շատ հաւանած է . և չի կամիր որ
Բրուսիան այն ճամբան սուրբութեամբ համար պատե-
րազմ բանայ . և թէ որ պատերազմ բանայ նէ՝ ին-
քն ալ ուստը կը հարկադրի Երբեքտանի օգնու-
թիւն տալ . և Բրուսիան ուղղակի ուստաց դէմ
պատերազմ բացածի պէս վալ ուիլ . և անկէջ ետքը
Բրուսիայի թագաւորութեան երկիրներուն ամ-
բող մնալուն ալ երաշխաւոր չըլլար :

(Կապլի խօսակցութեան նիւթ եղած պայման-
ները, որոնց վրայ հաշտութիւնը հիմնած է, ա-
տենք են . Հէստէի և Երբեքտանի մէջ Երբեքտանի
խօսքն ըլլալով որոշուեցաւ որ երկու տէրութիւն
միաբանին իրենց ընկելու բանին մէջ, թէ Հէստէի
կայսրընտրի իշխանը վերստին իր տեղը նստեցնե-
լու համար, և թէ Երբեքտանի — Երբեքտանի պատե-
րազմներուն զենքերը ձգել տալու համար : Բա-
սելի պահպանութեան համար երկու գունդ (թա-
պուր) զօրք պիտի մնան . մէկ գունդը աւազմիայի
և միւսը բրուսիայի : Բրուսիայի զօրք ինչպէս հի-
մա, նմանապէս ասկէջ ետքն ալ զինուորական ճամ-
բաները պահեն իրենց պատշաճ տեսած զինուորա-
կան ուստով : Երբեքտանի և Պապլիէ քաղաքի գործադիր
զօրաց համարները Հէստէի պահպանութեան հա-
մար սրբան հարկաւոր է նէ այնքան մնայ . ուրիշնե-
րը իւրեանց տեղն երթան : Եւ մնացորդները՝ զին-
ւորական ճամբուն հիւսիսային կողմը եղած Հէս-
տէի երկիրը գրաւեն : Երբեքտանի Վ ինչնայի լրա-
գիր մը աս պայմանն ալ կ'ընկերեն : Երբեքտան
սէի կայսրընտրի չի կարողանալ իւր յատուկ զօ-
րքով իր քաղաքը մնալու և հոն մնալու և իշխա-
նութիւնը վարելու, Երբեքտանի և Բրուսիայէն
միաշափ զօրքի օգնութիւն պիտի ուղէ . և այս եր-
կու տէրութեան զօրքը միաբան գործելով Հէս-
տէի խոսքարարներուն զենքերը ձգել պիտի տան :
Կերմանական գաղափարութեան ազատ խօսակցու-
թիւնն ալ քիչ ժամանակէն ետքը պիտի ըլլայ Սոմ-
անիայի թագաւորութեան Տրէզուար մայրաքաղա-
քը :

Բրուսիայի կառավարութիւնը գեկտեմբեր 2ին
այս պայմանները ընդունեց . և թագաւորը և նա-
խարարները ձեռագիր ստորագրութեամբ հաստա-
տեցին . և պատերազմի վտանգը այս կերպով ան-
ցաւ :

— Երբեքտան պատմուած է որ կայսրընտրական
Հէստէի Հանաւ մայրաքաղաքին գաղափարական
գերագոյն ատենը մեծ գուբէրնի կողմէն գրուած
զինուորական հրամանատարին տուած հրամանին
գէմ կեցած էին : Նոյեմբեր 16ին գրուած լուր մը
կը պատմէ որ նոյն ամայն 15ին այն ատենին ան-
դամներուն պատիժ տրուեցաւ . որ ամէն մէկը իր
ձախարկը իր տունը 15 զինուոր պահէ, և ատեա-
նին նախագահը 20 զինուոր պահէ, որչափ ժամա-

նակ որ ասոնց գիտաբարութեանը պատճառաւ եւ լաւ աղմուկ տեսէ, և այն տեղը զինուոր գտնուիլ հարկ ըլլայ: Իրիկոյ անանկ բան մըն է որ այն ատենակալները ասով տէրութեան տուգանք տալով պատիժ ալ կրած կ'ըլլան, իրենց հարկ մըն ալ կ'ըլլայ որ առաջ ազմուկը խաղաղել և երկիրը նախն մեծ գրքին իշխանութեան տակը մայրենէլ, որ պէս զի սրբան հնար է նէ շուտով այն գաղտնաբար ծախքէ ընկէն ազատին: Եւ ատենակալներէն ով որ իր գիտաբարութեանը շարունակէ և այս կարգաւ գրաւթեան չէ հնարանքի նէ՝ զինուորական առանձնը պիտի քաշուի, և դատաւարներ հան պիտի տեսնուի:

ԹՕՍԻՒՆԱ: Եւս մեծ գրաւթեան նոյն իսկ Ֆիլեէնցէ մայրաքաղաքին մէջ գէշութիւնը պակաս չէ: Ֆիլեանը լոյս օրադիրը Ֆիլեէնցէն առաւ նամակ մը կը հրատարակէ. որ կ'ըսէ թէ, 1847 էն առաջ գաղութիւն ըստած յանցանքը այնքան քիչ ըստած էր Ֆիլեէնցէի մէջ, որ ասանկ մէկ բան մը պատահէր նէ, ինչ կ'ըսես այս ինչ տեղ գաղութիւն եղեր է ըստով բերնէ բերան կը տարածուէր, և շատերն ալ անանկ բան չըլլար ըսելով հաւատալ չէին ուզէր. հիմա թէ որ առանց երեւել գաղութեան մը օրը իրիկուն ըլլայ նէ ամէնը զարմանք կը պատէ. գաղութուն ինչ եղաւ որ այսօր բան մը չի ըսուցաւ կ'ըսեն:

Սոյն գաղութիւն չէ թօքանայի մէջ զօրաւ ցած մըրութիւնը. սպանութիւն ալ կայ: Սըրճաւ տունի մը մէջ խաղաղութեան ժամանակի զինուորներէն մէկը մէկ կառավարութեան զինուոր մը մեղացւց, շուտ մը սըճաւունին մէջ գտնուողները ստակ ժողովեցին մարդուն ձեռքը տուին. որ 1400 լիւրայի մը շտի եղաւ. (որ 3550 զուռուշի ծոտ կ'ընէ). և մարդը այն տեղաց փախուցցին: Բանի մը հոգի որ մը մէկ աւազակայի զինուորի մը վրայ յորձակեցան. տակիր թուրը հանածին պէս ալ մէկքն ալ անկէց յրուսեցան. թէ որ վախնար և ձեռքը զենքի չի տանէր նէ՝ անտարակոյս անիկոյ ալ կը մեղացուէին:

Կառավարութեան պաշտօնեայներէն քաղաքացւոյ շատը գոհ չեն. բայց որովհետեւ խօսքերնին չանցիր անոնք փոխել տարու, և իրենք ալ ասանկ ըլլալը գիտեն, ուստի միտքերնին դրած են սպրտաւորութեան նման բան մը հանելու և պաշտօնեայները փոխել տալու. իրենց ուղած մարդոցը մէջէն պաշտօնեայներ ալ ընտրել են, և անոնքնին ալ յայտնի կը հրատարակեն. ընտրածներուն մէկուն, Պ. Սարգսեան փաստաբանին երբ որ իմալուցեր են թէ քեզ ալ պաշտօնեայ ընտրեցինք, Պ. Սարգսեան համառութեան կեղծարարներով մը կ'առաջարկէր, ըստով թէ այդ պաշտօնին ինչմէ աւելի արժանաւոր մարդիկ կը գտնուէին. անոնցմէ ընտրեցէր. ես արժանի չեմ. բայց բուն միտքը այն չէ. ինքը խոհեմ և բան հասկըցող մարդ ըլլալով գիտէ որ ապրտամբերուն ընտրութիւնը ընտրելով մարդը վտանգի մէջ կը ձգէ: Թօքանայի մեծ գրաւթեան երկիրը առ այժմ 10,000 աւազակայի զօրք կան. որով ապրտամբութիւն մը կ'ընէ նէ զօրանալը անհնարի պէս բան մըն է. շուտով կը ջախջախին: Եւ այժմ այս զօրքը եղած գէշութիւնները դադարեցնելու հոգ չի տանիր. բայց սպրտաւորութեան ժամանակը վարմունքը կը փոխէ:

ԲՐՈՒՍԻԱ: Եւս կառավարութիւնը պատերազմի պատրաստութեան վրայ ըլլալը և զօրք ժողովելը յայտնի է: Երբմբեր 22ին Ռեօն քաղաքին պատերուն վրայ փախուած թուղթեր գտնուցան. ուրոյ մէջ գրուած էր որ, այս զինուորական շարքումը ազատութեան համար չէ. այլ մանաւանդ թագաւորական բռնն իշխանութիւնը աւելի զօրացնելու համար է. և ամէն զեղծմունքներուն և գէշութիւններուն առաջը առնելու ուրիշ ծամբայ չի կայ. բայց եթէ մի և անբաժանելի հաստաւորակութեան ուղեւ և անոր վրայ աշխատիլ: Կառավարութեան մարդիկ այս թուղթերը շուտ մը պատերուն վրայէն քակեցին հանեցին:

ԱՅԳԵՆՈՒՆ

— Ենցեալ շաբաթ օրը գեկտեմբերի 2, որ էր տօն սրբազան առաքելոյն թագեոսի և Բարդուղիմէոսի, վասն որոյ նոյն օրը ժամը 6ին յանուն նոյն կառուցեալ Լէնի խաբուի նորաշէն գործը

փոքր քննութիւն ուսումնասիր մանկտեսց շնորհեց. ուր կային ամենապատիւ Զատիք սրբազան Պատրիարք Հայրն մեր և շնորհափայլ հոգեւոր որդի նորին սրբազնութե Տ. Գրիգոր վարդապետն, Տէր Կէորդ գիտնական քահանայն աւագերէց սը Եստեւածանի Սարգիս, և ուրիշ սրբաւոր քահանայք. և գիտնական Պ. Գալուստն տէր Պօղոսեան և ուրիշ շնորհապետ դատաւորք: Եւ շարքնութեէն առաջ ուսումնասիր մանկտեսցը երբեք կարգ բաժանած գործոյն մէջ միաբերան երգ մը երգեցին որուն սկիզբն էր. « Զայս տեսարան » և ապա նոյն մանկտեսցէն մէկը Բարդուղիմէոսեան անուն տեսան եկաւ և ծառ մը խօսեցաւ որուն սկիզբն էր. « Ես յետին գաղտնիքներու մէջ կը » և յետոյ առաջին կարգին մանր մանկտեսցը թովթախոս լեզուաւ իրարու քրիստոնէական վարդապետութիւն հարցուցին. և երկրորդ կարգին սուրբ Գրոյ պատմութիւնը քննուեցաւ. յետոյ երգ մը երգեցին որուն սկիզբն էր. « Տեսիլն սրբաւոր » և ապա երրորդ կարգին հայերէն քրիստոնէութեան ութն մասանց բանին վրայօք քննուեցաւ. և հասարակ գիրքերնին տեսնուեցաւ. քննութեան շէր զհանգեսէն ետքը վեհափառ և ազգասէր սրբազան Պատրիարք Հայրն մեր առաւել գոհ ըլլալով քաղաք օրհնութիւն մը տուաւ հանգիստեաց և սիրով յորդորեց նոյն տեղւոյն յորդեկները, որոնք գործոյնին աղագիրական փութով խնամին և օր ըստ օրէ պայծառացնեն. և ապա երգ մը եղանակեցին մանկտեսցը ըստ առաւել պատշաճի ի վերայ սրբազան առաքելոյն թագեոսի և Բարդուղիմէոսի, որուն սկիզբն էր « Ի ձայն գոհութեան » և յետ այս ամենայնի հայրենասէր հանգիստեանին գոհ ըլլալով և բարեջան Պ. Ռուբէն հայաբանութեան և Պ. Խաչատուրն տըր Պարբէրեան եկեղեցական երաժշտութեան գաւառաւոր արձակեցան մեծ ուրախութեամբ:

— Սրբաւոր և Եւստիպիոս առաջնորդութիւնը 23 տարին ի վեր ամենապատիւ Տ. Զատիք Սրբազան Պատրիարքին վրայ էր. և ինչպէս որ յայտնի է՝ բոլոր վիճակային գոհ էին անոր խոհեմ կառավարութեան: Հիմա ամենապատիւ սրբազան Պատրիարք Հայրը նոյն վիճակին առաջնորդութիւնը տըր վաւ իւր հոգեմէն որդի Տ. Կէորդ շնորհափայլ վարդապետին. որ շատ տարին ի վեր անբաժան իւր հետն էր, և վարդապետութեան ձեռնադրութիւնն ալ Սարգսեանով վանքը առած էր. և մարդուանցիք և ամասիացիք ալ զինքը աղէկ ձանշնաւով երբ իմոյցած էին որ սրբազան Պատրիարքը անոնց առանձին առաջնորդ տալ կը կոտի, բազմակիք գրութեամբ ասիկայ առաջնորդ ուղեր էին: Ուստի յիշեալ Տ. Կէորդ շնորհափայլ վարդապետին անուամբը՝ Սարգսեան և Եւստիպիոս առաջնորդութեան կայսրական հրովարտակը և ալ կանախու պատուոյ նշանը մեծաւոր տէրութեան բարձրագոյն գրանէն շնորհուեցաւ:

— Երբեքու և խորհրդաւ բարեկարգ առաջնորդ Տ. Գրիգորին հոգեշնորհ վարդապետին ըրած գործերը և ազգին օգտին համար աշխատելը առիթ ունեցած եմք առաւ տեղեկութիւններուն համեմատ լրագրոյ նախնեմայ թերթերուն մէջ պատմելու: Եւ նապաստիւ սրբազան Պատրիարք Հօր և ազգային քաղաքական գերագոյն ժողովոյն աղերսագրոյն համեմատ ասոր ալ ակնհայտաւ պատուոյ նշան մը շնորհեց մեծաւոր տէրութիւնը. որ այս օրերս սրբազան Պատրիարք հօր կողմէն իրեն իրիկուեցաւ:

— Պ. Պրօսէ գաղղիացի լեզուագէտ բանասէրը այս օրերս սուրբ Եւստիպիոս երթալով իմաստուն և հետաքննի մարդու մը յատուկ եղած հետադրութեամբ ամէն պէտք եղած տեղերը սրտունէն ետքը երբ որ Պատրիարք գարծաւ, ութնամիտ գիրքով և Ֆիլանթրոփ լեզուով տեսարաններ հանել սկսաւ, պէշիլ-ի-ի-ի հնագիտական ճանապարհորդութեան ի Սրբազան և ի Հայ խորագրով. հետն ալ պատմական և ճիշտ գծուած աշխարհացոյցներ, Եւստիպիոս տեսարակը եղած է. որ երբեք ծառայէն տեղեկութիւններ կը պարունակէ. առաջին ծառն է սուրբ Եւստիպիոս վանքին գրատանը, և Հայաստանի հնութեանց վրայ. երկրորդն է Սինիք լեռն երկրին հնութեանց վրայ. և երրորդը Սաւաւրդա խանի և Եւստիպիոս աշխարհին հնութեանց վրայ: Հայաստանի հնութեանց վրայ և սը Եւստիպիոս գրատան վրայ տեղեկութիւնները ուղղակի մեր ազգին կը վերաբերին. միւս երկու ծառերն ալ Հայաստանի տահմանակից ազգերու վրայ են. որ մեր ազգին հին պատմութեան ալ շատ լոյս կուտան: Եւստիպիոս տեսարաններուն հրատարակումը Փոսթիլու թոքաւ ազգային ըստած ամօրեայ տեսարան

կը կը պատմէ. և թէ որ յիշեալ տեսարանները ձեռքերնին անցնին, ինչպէս որ կը յուսամք, անոնցմէ ազգային տեղեկութիւններ ծաղկաբոյլ ընկելով լրագրոյ միջոցաւ կը հրատարակուի:

— Ռուսաց Կիւստան լրագրէն անհետ Ֆիլանթրոփ Պաղղիական օրագիրը՝ ուստայ կասեր ժառանգ իշխանին Հայաստանի կողմը ըրած ճանապարհորդութիւնը կը պատմէ. որից հետեւեալ հաստատանքը քաղելով հոս կը գնեմք:

Կայսերապետ իշխանը հոկտեմբեր 15ին (3ին) Եւստիպիոս գնաց. քաղաքին կառավարիչը և երեւելիները գիտաւորեցին. և ինքն ուղղակի այն տեղի հայոց Եկեղեցին և առաջնորդարանը գնաց: Փաղաքին արքեպիսկոպոսը և քահանայք և բոլոր եկեղեցականք եկեղեցական զբոսով և խաչվառով գիտաւորեցին և շքեղ ընդունելութիւն ըրին: Փաղաքին երեւելիները կայսրադպոյն գաւառաւոր շնորհաւորելու հանգստին. քաղաքական կառավարութեան գլուխ Պէհուլուգով հայապետ իշխանին հետ:

Փաղաքին տեսնելու արժանի տեղերը այցելութիւն ընէն ետքը Եւստիպիոսը կամ Կիւստի երթալու ճամբայ եղաւ ձիով. որովհետեւ ծամբաները լեռնոտ ըլլալուն համար կառքով երթալու չէր գար. Զուսուրեգ լեռան տքըր Երեւնա գիւղը ինչաւ հայ ուտելու. և այն իրիկունը Եւստիպիոսը հասաւ: Եւստիպիոս հայապետ երեւելիներուն հետ ալ տեսնուեցին և քաղաքին քանի մը տեղերը պարտնէն ետքը ճամբայ եղաւ. և կէս օրը անցնելով Եւստիպիոսը հասաւ. և բերդի եկեղեցին ինչաւ: Հին հասնելուն յաջորդ օրը հայոց Եւստիպիոս վանքը երթալու ճամբայ եղաւ. և նոյն օրը կէս օրէն հինգ ժամ ետքը հան հասաւ:

Տ. Երեւնա Ե. ամենայն հայոց Կաթողիկոսը միաբանութեան հետ ընկերակցելով վանքէն խել մը հեռու տեղ զինքը գիտաւորեցին: Եւստիպիոս 200 ասէնի (600 կանուսներ) չափ տեղ մնաց, վանքին բոլոր ուխտը խաչվառներով և եկեղեցական հանգեսով գիտաւորեցին. եկեղեցւոյն մէջ ալ սուրբ Կէորդը և ուրիշ սուրբ Մատենները սեղանին վրայ դրուած պատրաստուած էին. կայսրադպին հոգեւոր երգերով և զանգակները զարնելով Եկեղեցին թովթեցին. որ այն տեղի սուրբ Եւստիպիոս երկրպագութիւն մատուցանելէն ետքը վեհափառ գնաց. և կերակուրը հան կերան սրբազան Կաթողիկոսին հետ:

Եւստիպիոս 7ին մեծ ուղագրութեամբ սուրբ Եւստիպիոս բոլոր հնութիւնները և թանգարանը տեսաւ. հան յորդական ջերմեւանդութեամբ պատուեց սը Եւստիպիոս և այլ Սրբոց բազմաթիւ Մատենները. տեղանաւոր և ժողովարանին հին գրատանին ալ այցելութիւն ըրաւ: Եւստիպիոս առջեւի գաղտնաւ վայրը ձեռնիլ ըստած ձիաւոր զօրաց զինուորական վարժութիւն մը ընել տալէն ետքը Եւստիպիոս գնաց: Հին ալ բերդին Եկեղեցին ինչաւ. և սրբաբուհւոյն Հոսիսիմոս անուամբ կառուցեալ բարեկարգութեան տեղւոյն, և գաղտնաւ ալ այցելութիւն ըրաւ: Եւստիպիոս քաղաքին երեւելիները իւր ներկայութեանը ընդունեց. պարսից Կարթուտին շահ թագաւորին դեսպան Եւստիպիոս ալ հան իրեն ներկայացաւ. և Հաճին մէկ անգամանակով զարդարեալ կենդանագիրք և առիւծու և արեւգահան ըստած ասպետութեան պատուոյ նշանը Հաճին կողմէն կայսրադպոյն նուիրեց:

Եւստիպիոս լեռնին ճանապարհորդութիւնը շարունակելով այն իրիկունը Տէրեւան գիւղը մնաց. 9ին իրիկունը Սաւաւրդա լեռնայն մնաց. և 10ին Եւստիպիոս քաղաքը հասաւ:

— Սէկ երեւելի քաղաքէ մը, ուր տեղ ասիկէ քառասուն տարի մը առաջ հայերէն լեզուն բոլորովին անձանթ թաւալելով մը պէս էր, մօտերս գիր մը տուինք. որով ուսումնասիր երկրորդ սարգ մը կը հարցնէ մեզի, թէ գաղղիական լեզուն հայերէն քերականութեան մէջ վարժեալ տղան սորվեցնելու համար ինչ եղանակ բռնելու է: Կիսար թէ քերականութեան գաղղիական կանոններուն բացատրութիւնը հայերէն լեզուով աւանդելը աւելի մեծ օգուտ կ'ընէ ուսանողաց. բայց մէկ կողմէն ալ զարմանալի նախապաշարում մը կը պատմէր այն տեղի բնակչոց մէկ քանիներուն մէջ մտած. որ կը կարծեն երկր թէ գաղղիական լեզու երբեք քերականութեան կանոններն ալ գաղղիական առաջնուց չի գիտցող և նոր սովոր սկսող ազգաց գաղղիներէն լեզուով բացատրելու է. և մէկ գաւառաւոր մը որ այս իրենց անհիմն նախապաշարմանը համեմատ չեղծայնէ՝ անիկայ կը բամբասնէ եղեր, կամ իբրեւ անվարժ, կամ իբրեւ աշակերտաց գաղղիներէն սորվեցնել չի կամեցող: Աւստի յիշեալ

